

SAARE MAAKONNA

loodusväärtused

SAARE MAAKONNA

loodusväärtused

KAITSTAVATE LOODUSOBJEKTIDE VALITSEJA

Keskkonnaamet
Hiiu-Lääne-Saare regioon
Tallinna 22, 93819 Kuressaare
tel 452 7777
saare@keskkonnaamet.ee
www.keskkonnaamet.ee

KESKKONNAAMET

KAITSTAVATE LOODUSOBJEKTIDE KÜLASTUSE KORRALDAJA

RMK loodushoiuosakond
Viljandi mnt. 18b, 11216 Tallinn
rmk@rmk.ee
www.rmk.ee

Koostaja: Maris Sepp
Trükise valmimisele aitasid kaasa: Kadri
Paomees, Rein Nelli, Veljo Volke, Oliver
Parrest, Kersti Riibak, Tõnu Talvi,
Gunnar Raun, Marii Jõeveer.

Esikaane foto: Rannamaastik, V. Voolaid
Tagakaane foto:
Rohekas käokeel, M. Sepp

Toimetamine ja küljendus: Akriibia OÜ
Kaardi toimetaja: Areal Disain
Trükk: AS Printon Trükikoda

Keskkonnaamet 2012

Trükise väljaandmist toetas:
SA Keskonnainvesteeringute Keskus

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

SISUKORD

KAITSEALAD	8	Odalätsi maastikukaitseala	27
Vilsandi rahvuspark	9	Panga maastikukaitseala	27
Abruka looduskaitseala	10	Üügu maastikukaitseala	28
Laidevahe looduskaitseala	11	HOIUALAD	30
Liiva-Putla looduskaitseala	12	Karala-Pilguse hoiuala	31
Linnulaht	13	Karujärve hoiuala	31
Loode tammik	14	Väikese väina hoiuala	33
Rahuste looduskaitseala	15	KAITSEALUSED PARGID	34
Viidumäe looduskaitseala	16	Kuressaare lossipark	34
Viieristi looduskaitseala	17	Mihkel Ranna dendraarium	34
Järve luidete maastikukaitseala	20	Mõntu park	35
Kaali maastikukaitseala	20	Pädaste park	35
Kaugatoma-Lõo maastikukaitseala	21	ÜSIKOBJEKTID	36
Kaart	22	Põlispuid	36
Kesselaiu maastikukaitseala	25	Rändrahnud	40
Koigi maastikukaitseala	25		

Foto: Randtiir, V. Voolaid

Foto: Harilaid, L. Michelson

1910. a on Eesti looduskaitse ajaloos oluline aasta – rajati Vilsandi saare majakavahi Artur Toomi eestvõttel esimene looduskaitseala Eestis: Vaika linnukaitseala. 14. augustil sõlmisid Kihelkonna pastoraat ja Riia loodusuurijate selts saarte rendilepingu eesmärgiga kaitsta neil pesitsevaid linde. See sündmus on nii looduskaitse algus Eestis kui ka Vilsandi rahvusparki algus.

Kaitstavate alade ja objektide eesmärgiks on hoida kõige iseloomulikumat ja väärtuslikumat Eestimaa looduses. Tänapäevane loodushoid on elupaigapõhine. Elupaiku kaitstes kaitseme seal esinevaid ohustatud liike. Samas hoolitseme selle eest, et püsiks ka elupaigatüüpide endi mitmekesisus. Kaitstavad loodusobjektid moodustavad 2012. aastal Saare maakonna pindalast umbes 18,5%.

Käesoleva trükise koostamisel on tehtud valik huvitavamatest kaitstavatest aladest maakonnas. Nende kirjeldamisel on välja toodud elupaigatüübid, mis annavad ülevaate kaitseala mosaiiksusest ja sellest tulenevalt liigilisest mitmekesisusest. Kaitstavatest liikidest on nimetatud iseloomulikumat ja levinumat või väga haruldased. Lisatud on kaitse alla võtmise aastad, mis räägivad mõnede kaitsealade või objektide pikast kaitsestaatuses, looduskaitseaduse järjepidevast uuenemisest või vajadusest laiendada kaitstavat piirkonda.

Foto: Viidumäe allikasoo, M. Sepp

Foto: Saaremaa robirohi, M. Sepp

RAHVUSPARK (1)

Vilsandi rahvuspark

LOODUSKAITSEALAD (28)

Abruka looduskaitseala
Allirahu looduskaitseala
Aula karstiaala*
Jõempa kurisud*
Kesknõmme looduskaitseala
Koorunõmme looduskaitseala
Laidevahe looduskaitseala
Laidu saare looduskaitseala
Lepakõrve ja Küdema kurisud*
Lepna tammik*
Liiva-Putla looduskaitseala
Linnulaht*
Loode tammik*
Loodenina (6 km) rand*
Metsõunapuude kasvukoht*
Pamma maalinna nn. Kooljamäed*
Pühametsa looduskaitseala
Rahuste looduskaitseala
Siplase looduskaitseala
Säärenõmme looduskaitseala
Tagamõisa puisniit*
Teesu looduskaitseala
Tuiu-Paka kurisud (4)*
Tupenurme pank*
Vesitükimaa laiud*
Viidumäe looduskaitseala
Viieristi looduskaitseala
Võhma kivikülv*

* vana kaitsekorraga ala

MAASTIKUKAITSEALAD (15)

Järve luidete maastikukaitseala
Kaali maastikukaitseala
Kalli maastikukaitseala
Kasti maastikukaitseala
Kaugatoma-Lõo maastikukaitseala
Kesselaiu maastikukaitseala
Koigi maastikukaitseala
Kübassaare maastikukaitseala
Lindmetsa maastikukaitseala
Odalätsi maastikukaitseala
Ohessaare maastikukaitseala
Panga maastikukaitseala
Rannaniidi pankade
maastikukaitseala
Suuremõisa lahe maastikukaitseala
Üügu maastikukaitseala

HOIUALAD (70)

Abruka hoiuala
Asva hoiuala
Gretagrundi hoiuala
Haavassoo hoiuala
Jaandi hoiuala
Jaani hoiuala
Järise hoiuala
Kaarma hoiuala
Kaarmise hoiuala
Kahtla-Kübassaare hoiuala
Karala-Pilguse hoiuala
Karujärve hoiuala
Kasemetsa hoiuala
Kasti lahe hoiuala
Kaugatoma-Lõo hoiuala
Kaunispe hoiuala
Kingli hoiuala
Koorunõmme hoiuala
Kotlandi hoiuala
Kura kurgu hoiuala
Kuressaare lahe hoiuala
Kõinastu hoiuala
Küdema hoiuala
Küdema lahe hoiuala
Laasi hoiuala
Laasu hoiuala
Laidunina hoiuala
Lannasmaa hoiuala
Liigalaskma-Orinõmme hoiuala
Lindmetsa hoiuala
Madise hoiuala
Mullutu-Loode hoiuala
Mäe hoiuala
Nihatu hoiuala
Nässuma hoiuala
Nõmmküla hoiuala
Oina hoiuala
Paatsa hoiuala
Pajumaa hoiuala
Pammana hoiuala
Pidula-Veskioja hoiuala
Põduste luha hoiuala
Põduste-Upa hoiuala
Põldeniidi hoiuala
Ranna hoiuala
Ranna-Põitse hoiuala

Rannaniidi hoiuala
Riksu ranniku hoiuala
Ruhnu hoiuala
Saaremetsa hoiuala
Sandla hoiuala
Sepa hoiuala
Sepamaa hoiuala
Siiksaare-Oessaare hoiuala
Sutu lahe hoiuala
Tagamõisa hoiuala
Tahula-Reo hoiuala
Tammese hoiuala
Tehumardi nõmme hoiuala
Tumala hoiuala
Tõnija hoiuala
Uustalu hoiuala
Uustlamaa hoiuala
Vana-Lahetaguse hoiuala
Vanalõve hoiuala
Vesitükimaa hoiuala
Väikese väina hoiuala
Väinamere hoiuala
Võilaiu hoiuala
Võrsna hoiuala

KAITSEALUSED PARGID, PUISTUD, ARBOREETUMID (17)

A. Alase dendraarium*
Audla park*
Koikla park
Kudjape tammik
Kuressaare lossipark
Kärkla park
Liiva park*
Lööne park*
M. Ranna dendraarium*
Musta männi puistu
Mõntu park
Oti pargi hobukastani salu; Oti park*
Pidula park
Pädaste park
Pärsamaa dendraarium*
Roobaka park*
Tumala park

*uuendamata piiridega

Foto: Valge tolmepea, M. Sepp

ÜKSIKOBJEKTID (82)

Allikas (1), pinnavorm (2), puud ja puude-
grupid (57), rändrahnud (22)

PÜSIELUPAIGAD (111)

Hallhüljes, jäik keerdsammal, kanakull,
kuld-soverbiell, kuldpiimane riisikas, kõre
e juttself-kärnkonn, kährikseen, käpalised,
lilla põdramokk, merikotkas, must-toonekurg,
mütsnarmik, rohe-raunjalg, saaremaa robirohi,
sellerheinik, valge sirmik.

Foto: Hahk, M. Nõmm

KAITSEALAD

Kaitseala on inimtegevusest puutumatuna hoitav või osalise majandustegevuse piiranguga ala, kus säilitatakse, kaitstakse, taastatakse, uuritakse või tutvustatakse loodust. Kaitsealad jagunevad kaitse eesmärgi ja majandustegevuse piirangute ranguse järgi:

- **rahvuspark** on kaitseala looduse, maastike, kultuuripärandi ning tasakaalustatud keskkonnakasutuse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks;
- **looduskaitseala** on kaitseala looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks;
- **maastikukaitseala** on kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks.

Saare maakonnas on 1 rahvuspark, 28 looduskaitseala ja 15 maastikukaitseala.

Kaitsealade võimalikud võõndid:

- **loodusreservaat** on kaitseala otsesest inimtegevusest puutumata loodusega maa- või veeala, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine üksnes looduslike protsesside tulemusena. Loodusreservaadis on keelatud igasugune inimtegevus, sealhulgas inimeste viibimine;
- **sihtkaitsevöönd** on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Sihtkaitsevööndis asuvaid loodusvarasid ei arvestata tarbimisvarudena;
- **piiranguvöönd** on kaitseala maa- või veeala, kus majandustegevus on lubatud, arvestades käesoleva seadusega sätestatud kitsendusi.

VILSANDI RAHVUSPARK

Asukoht: Kihelkonna ja Lümada vald

Pindala: 23 760 ha (maismaa 7497 ha, veeosa 16 263 ha)

Kaitse all: 1910 Vaika linnukaitseala, 1957 Vaika Riiklik Loodusaitseala, 1971 Vilsandi Riiklik Looduskaitseala, 1993 Vilsandi rahvuspark

Elupaigatüübid: mudased ja liivased laugmadalikud, ranniku-lõukad, karid, esmased rannavallid, püsitaimestuga kivirannad, üheaastaste taimedega mudased ja liivased rannikud, väikesaared ja laiud, rannaniidud, püsirohttaimestikuga liivarannad, eelluited, rohttaimedega kinnistunud rannikuluited, metsastunud luited, luidetevahelised niisked nõod, kadastikud, vähe- kuni keskoitelised järved, kuivad niidud lubjarikkal mullal, liigirikkad niidud lubjavesel mullal, lood (alvarid), sinihelmikakooslused, lamminiidud, puisniidud, allikad ja allikasood, lubjarikkad madalood lääne-mõõkrohuga, liigirikkad madalood, plaatlood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, rohunditerikkad kuusikud, puiskarjamaad, soostuvad ja soo-lehtmetsad, rusukallete ja jäärakute metsad.

Liigid: silmjärvikas, lääne-sõlmhein, taani merisalat, mustjas sepsikas, rand-soodahein, randtarn, meripuju, rand-ogaputk, arukäpp, saaremaa sõrmkäpp, püramiidjas koerakäpp, tõmmu käpp, jumalakäpp, harilik muguljuur, kärbesõis, valge tolmea, punane tolmea, kaunis kuldking, must seahernes, lamav ristik, mägi-naistepuna, alpi võipätkas, saaremaa robirohi, loim-vesipaunikas, laukapuu, harilik luuderohi, harilik jugapuu, tuhkpihlakas, hahk, kirjuhahk, aul, randtiir, valgepõsk-lagle, randkiur, merikotkas, kassikakk, niidurüdi, naaskelnokk, merirüdi, hallhüljes, kõre, kirjukaan, võldas.

Vilsandi rahvusparki väärtused on rannikumaastik ja -meri, linnurikkad väikesaared ning kultuuripärand. Vilsandi rahvuspark on Eesti kõige merelisem rahvuspark ning kõige saarterikkam piirkond. Siin asub ka Eesti maismaa kõige läänepoolsem punkt – Nootamaa. Rahvuspark on looduskaitse algusest tuntud kui linnuriik. Registreeritud on ligi 250 linnuliiki, kellest siin pesitsejaid on 114. Piirkond on lindudele oluline nii pesitsus-, rände- kui talvitusala. Samuti asuvad rahvusparkis Eesti suurimad hallhüljeste lesilad. Vaateid merele saab nautida Elda ja Soeginina pangalt. Maastikus on säilinud hajaasustusega külad, tuulikud ning Vilsandi, Oju ja Kiipsaare tuletornid. Endistest mõisatest on tänaseni alles vaid Loona mõis. Mõisa lähedal paikneb kiviaja asulakoht ja muistsed matmispaigad. Rahvuspark kuulub Ramsari märgalade nimistusse ja Natura 2000 võrgustikku nii linnu- kui loodusala.

Foto: Vilsandi saar, T. Faust

Foto: Kõre, R. Rannap

Foto: Niidurüdi, A. Liiv

ABRUKA LOODUSKAITSEALA

Asukoht: Kaarma vald

Pindala: 412,2 ha

Kaitse all: 1937

Elupaigatüübid: väikesaared ning laiud, rannaniidud, kadastikud, lood (alvarid), puisniidud, vanad loodumetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad.

Liigid: harilik kopsusamblik, jalaka-kauss-samblik, harilik ungrukold, varjuluste, roomav akakapsas, jumalakäpp, randtarn, kuradi-sõrmkäpp, laialehine neiuvaip, läikiv kurereha, karulauk, tõmmuvaeras, liivatüll, naaskelnokk, niidurüdi, mustsaba-vigle, tõmmukajakas, räusk, tutt-tiir, randtiir, merikotkas.

Abruka looduskaitseala on üks vanimaid Eestis. 1932. a andis põllutööminister välja resolutsiooni, millega Abruka saare mets võeti ametkondliku looduskaitse alla. Ametlik

kaitseala loodi viis aastat hiljem. Siis keelati kaitstavas metsaosas igasugune metsamajanduslik töö, karjatamine, taimede kogumine ning loomade ja lindude püüdmine. Abruka laialehine salumets on ainulaadne Lääne-mere piirkonnas, sest pärineb soojematest kliimaperioodidest. Metsas kasvavad valdavas enamusel pärnad, sekka vahtrad, jalakad ja saared. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusala.

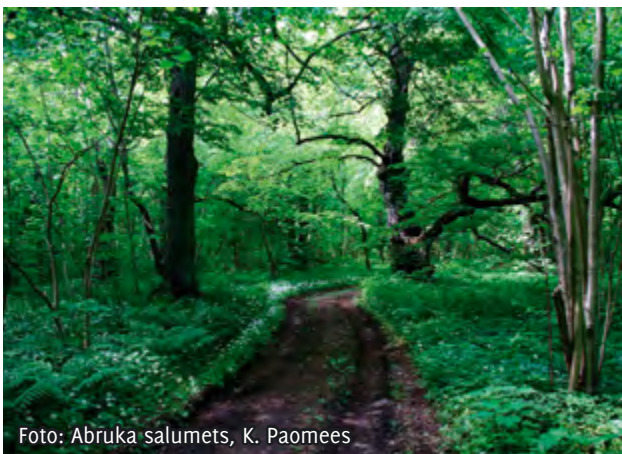

Foto: Abruka salumets, K. Paomees

Foto: Sookurg, T. Kuuder

LAIDEVAHE LOODUSKAITSEALA

Asukoht: Valjala ja Pihtla vald

Pindala: 2442 ha (maismaa 1672,3 ha, veeosa 769,7 ha)

Kaitse all: 2002

Elupaigatüübid: rannikulõukad, karid, väikesaared ning laiud, rannaniidud, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, lood (alvarid), puisniidud, puiskarjamaad, soostuvad ja soo-lehtmetsad, vanad laialehised metsad.

Liigid: niidu-asparhernes, karulauk, valge tolmpa, jumalakäpp, rohekas käokeel, kaunis kuldking, soo-neiuvaip, laialehine neiuvaip, oja-hanepuik, liht-randpung, kare jürilill, mets-õunapuu, punajalg-tilder, liivatüll, niidurüdi, randtiir, jõgitiir, merikotkas, roo-loorkull, hallpõsk-pütt, sarvikpütt, hüüp, sookurg, väikekajakas, mustviies, jõevähk, võldas, saarmas, hallhüljes.

Laidevahe looduskaitseala on väärtuslik märgalade kompleks, mis kuulub 2003. aastast rahvusvahelise tähtsusega Ramsari märgalade nimestikku. Laidevahe linnustikku iseloomustab suur liigiline mitmekesisus, mis tuleneb elupaikade rohkusest ja mosaiiksusest ning mitmete Eestis suhteliselt haruldaste linnuliikide arvukast esinemisest. Kaitseala on oluline veelindude pesitsus- ja rändepeatuspaigaks.

Foto: Laidevahe, K. Paomees

Foto: Lilla põdramokk, V. Liiv

LIIVA-PUTLA LOODUSKAITSEALA

Asukoht: Pihtla vald

Pindala: 101,3 ha

Kaitse all: 2007

Elupaigatüübid: lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga, vanad loodumetsad, puis-karjamaad.

Liigid: sellerheinik, lilla põdramokk, pruunikas mütsnarmik, lilla mütsnarmik, must narmik, künnapuu, harilik käoraamat, kahelehine käokeel, karvasjalg-kakk.

Liiva-Putla looduskaitseala on omanäoline haruldaste kaitsealuste seeneliikide poolest. Euroopas on vaid 5 seente kaitseala, neist üks asub Liiva-Putlas. Kaitsealalt on leitud 12 haruldast seeneliiki. Ettepaneku seente kaitseala moodustamiseks Liiva-Putlasse tegi akadeemik Erast Parmasto. Looduskaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusalana.

Foto: Kärbesõis, M. Sepp

Foto: Väikekajakas, T. Valker

LINNULAHT

Asukoht: Kaarma vald

Pindala: 283,9 ha

Kaitse all: 1927

Elupaigatüübid: rannikulõukad, kadastikud, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal, lood (alvarid), sinihelmikakooslused, puisniidud, lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga, liigirikkad madalsood, vanad loodumetsad.

Liigid: vahelmine näkirohi, kaunis kuldking, jumalakäpp, suur käopõll, hall käpp, niidu-asparhernes, kärbesõis, mustviires, jõgitiiir, väikekajakas, sookurg, hüüp, hallpõsk-pütt, tuttpütt, luha-pisitigu, vasakkeermene pisitigu.

Linnulaht (varem Väike laht) võeti kaitse alla 1927. aastal Väikese lahe lindude koduna, mille järgi oli keelatud pidada jahti, korjata linnumune, hävitada linnupesi ja hirmutada linde. Erandeid võis teha Kuressaare linnavalitsus teaduslikuks otstarbeks. Linnulaht on merest eraldunud madalaveeline jäänukjärv, mis on 2,7 km pikk ja kuni 0,6 km lai. Linnulaht on linnurikkamaid järvi Eestis - oluline veelindude pesitsus- ja rändeala. Järv on olnud regulaarselt linnuhuviliste uurimisobjektiks. Linnulaht kuulub Natura 2000 võrgustikku nii linnu- kui loodusalana.

Foto: Kaunis kuldking, M. Sepp

Foto: Arukäpp, M. Sepp

LOODE TAMMIK

Asukoht: Kaarma vald

Pindala: 55,5 ha

Kaitse all: 1959

Elupaigatüübid: lood (alvarid), puisniidud, vanad loodumetsad.

Liigid: ainulehine soovalk, kärbesõis, tõmmu käpp, arukäpp, jumalakäpp, kaunis kuldking, laialehine neiuvaip, vööthuul-sõrmkäpp, kahelehine käokeel, harilik käoraamat, hall käpp, rohekas käokeel, lamav ristik, alpi ristik, mets-õunapuu, mets-pirnipuu, roosakas tammenääs, leht-kobartorik, kodukakk, väänkael.

Loode tammik võeti esimesena Saaremaal puhkemetsana kaitse alla ligi 200 aastat tagasi. 1959. a kaitse-eesmärgiks oli looduslik tammepuistu erakordselt huvitava alus- taimestikuga. Suur osa Loode tammikust on olnud puisniit. Praeguseks on inimtegevuse osakaal tunduvalt vähenenud. Tammiku puude vanim põlvkond on vähemalt 450-aastane. Loode tammik kuulub Natura 2000 võrgustikku nii linnu- kui loodusalana.

Foto: Rahuste looduskaitseala, K. Paomees

RAHUSTE LOODUSKAITSEALA

Asukoht: Salme vald

Pindala: 689,5 ha

Kaitse all: 1965 Ooslamaa, 2007 looduskaitseala

Elupaigatüübid: rannaniidud

Liigid: rand-soodahein, valgepõsk-lagle, randtiir, räusk, tõmmukajakas, liivatüll, punajalg-tilder, niidurüdi, naaskelnokk

Kaitseala moodustati Ooslamaa laiu linnustiku keeluala baasil. Lisaks liigirikka veelindude pesitsuspaigale pakub laid geoloogilist huvi meresetete liikumise ja rannaprotsesside uurimise seisukohast. Mereline Kriimi laid (loodusreservaat) on koduks paljudele vee- ja rannikulindudele. Rahuste rannaniit on Saaremaal üks paremini säilinud ja esinduslikumaid Eestis. Piirkond on oluline rändlindude puhke- ja toitumisala.

Foto: Valgepõsk-lagle, A. Liiv

Foto: Must-toonekurg, V. Voolaid

VIIDUMÄE LOODUSKAITSEALA

Asukoht: Kihelkonna ja Lümanda vald

Pindala: 2597,6 ha

Kaitse all: 1957

Elupaigatüübid: liigirikkad niidud lubjavaesel mullal, sinihelmikakooslused, puisniidud, rabad, siirde- ja õõtsiksood, allikad ja allikasood, lubjarikkad madalsood läänemõõkrohuga, liigirikkad madalsood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, rohunditerikkad kuusikud, okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (sürjametsad), soostuvad ja soo-lehtmetsad, siirdesoo- ja rabametsad.

Liigid: läikiv kurdsirbik, sulgjas õhik, harilik valvik, harilik kopsusamblik, pruun raunjalg, karedahambaline osi, karvane lippernes, püstine hiirehernes, väikeseõiene hiirehernes, harilik luuderohi, alpi võipätakas, mägi-naistepuna, tõmbiõiene luga, valge tolmpa, punane tolmpa, balti sõrmkäpp, russowi sõrmkäpp, lõhnav käoraamat, kärbesõis, kurnis kuldking, soohilakas, jumalakäpp, lääne-mõõkrohi, mustjas sepsikas, mets-aruhein, saaremaa robirohi, säärissirmik, must hundiseenik, kuldpiimane riisikas, teehe-mosaiikliblikas, suur mosaiikliblikas, karvasjalg-kakk, öösorr, musträhn, sookurg, must-toonekurg, merikotkas, õõnetuvi, rabakonn, põhja-nahkhiir.

Viidumäe looduskaitseala on loodud siinse mitmekesise loodusliku kompleksi kaitseks. Kaitseala asub Saaremaa kõige kõrgemal ning vanemal osal, kõrgeim punkt on 59 m ümp. Siinne silmapaistvaim pinnavorm on Antsülusjärve rannaastang, mis jaotab kaitseala kaheks, astangust kõrgemaks ja kuivemaks metsaalaks ning madalamaks, allikasoodelaks. Metsaga on kaetud umbes 85% Viidumäest, soode all on umbes 10% alast. Viidumäe allikasood on kuulsad seal kasvavate taimeharulduste poolest. Niitude ja puisniitude osatähtsus on pindalaliselt väike, kuid sellegipoolest mitmekesistavad nad elustikku nii tavaliste kui haruldaste liikidega. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusalanana.

Foto: Tuhkpihlakas, M. Sepp

VIIERISTI LOODUSKAITSEALA

Asukoht: Salme ja Torgu vald

Pindala: 378 ha

Kaitse all: 1965

Elupaigatüübid: rannikulõukad, sinihelmikakooslused, allikad ja allikasood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, rohunditerikkad kuusikud, okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (sürjametsad), rusukallete ja jäärakute metsad (pangametsad), siirdesoo- ja rabametsad.

Liigid: harilik valvik, tõmbiõiene luga, kärbesõis, väike käopõll, vööthuul-sõrmkäpp, kuradi-sõrmkäpp, tumepunane neuvaip, laialehine neuvaip, soo-neuvaip, harilik käoraamat, suur käopõll, pruunikas pesajuur, kahelehine käokeel, rohekas käokeel, russowi sõrmkäpp, harilik ungrukold, salutulikas, püstine hiirehernes, püramiidjas akakapsas, tuhkpihlakas, harilik jugapuu, harilik luuderohi, öösorr, sookurg, merikotkas, sarvikpütt, musträhn, väike-kärbsenäpp.

Viieristi looduskaitseala moodustati eelkõige siinse liigirikka taimestiku kaitseks, kuid piirkonna väärtusteks on ka luited, Koltsi järv, rannaastang ja allikasoo. Kaitseala paikneb Litoriinamere rannaastangul ning selle jalamil. Astangu kõrgus on 24-27 m ja selle jalamil levib 10-50 m laiuse vööndina lubjarikas allikasoo. Koltsi järv on ajutine veekogu, mis täitub veega ainult kevaditi ja kehtvate sadude korral. Järve nõo piirkonnas esineb allikaid. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusalanana.

Foto: Harilik luuderohi, R. Nellis

Foto: Järve liivaluited, L. Michelson

Foto: Kaugatoma pank, L. Michelson

Foto: Laululuik, M. Sepp

Foto: Pruun raunjalg, M. Sepp

Foto: Nõmmnelk, M. Sepp

JÄRVE LUIDETE MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Kaarma ja Salme vald

Pindala: 95 ha

Kaitse all: 1959 Järve luigestik, 2005 maastikukaitseala

Elupaigatüübid: püsitaimestuga liivarannad, eelluited, valged luited (liikuvad rannikuluited), hallid luited (kinnistunud rannikuluited), metsastunud luited.

Liigid: gmelini kilbirohi, nõmmnelk, villane katkujuur, tumepunane neiuvaip, aas-karukell, väikesõiene hiirehernes, nõmmelõoke.

Järve maastikukaitseala olulised väärtused on luited nii elupaigatüübi, maastikuelemendi kui ka elupaigana mitmetele kaitstavatele taimeliikidele. Silmapaistvamad on ligi 4 km pikkune rannaastang ja liivaluited. Rannaastangu kõrgus on 2-3 m, selle taga olevad luited on valdavalt madalad, keskmiselt 1,5 m, kohati 5 m kõrgused. Taimeliikidest on tähelepanuväärseimad gmelini kilbirohi ja nõmmnelk (*Dianthus arenarius ssp. arenarius*). Siin on mõlema liigi suurim leiukoht Eestis. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusala.

KAALI MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Pihla vald

Pindala: 83,3 ha

Kaitse all: 1938

Elupaigatüübid: kuivad niidud lubjarikkal mullal, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal, puisniidud, puiskarjamaad.

Liigid: kähar põõsassammal, jalaka-kauss-samblik, müür-nokksammal, kivikääbik, sile kedertigu.

Foto: Kaali peakraater, J. Künnap

Kaali maastikukaitseala põhieesmärgiks on meteoriidikraatrite ja neid ümbritseva maastiku kaitse. Kaali kraatrivälja peetakse esinduslikumaks kogu Euroopas. Kaali meteoriit on viimane maailma asustatud piirkonda langenud hiidmeteoriit, pealegi kuulus Kaali esimeste kraatrite hulka, mille meteoriitne päritolu tõestati. Peakraatri läbimõõt on kuni 110 m ja sügavus koos järvesetetega 22 m. Kaheksa kõrvalkraatrit paiknevad Kaali lähimbruse põldudel. Kraatrite vanuseks pakutakse erinevatel andmetel 3500–7600 aastat.

KAUGATOMA-LÕO MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Salme vald

Pindala: 499,5 ha

Kaitse all: 1973 üksikobjektina Kaugatoma pank, 2000 maastikukaitseala

Elupaigatüübid: püsitaimestuga kivirannad, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal, lood (alvarid), sinihelmikakooslused, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud, liigirikkad madalood, lubjakivipaljandid, vanad loodusmetsad.

Liigid: harilik lohksamblik, harilik särasamblik, valge vahasamblik, vask-porosamblik, loo-rebasesamblik, müür-raunjalg, rand-soodahein, nurmlauk, kärbesõis, harilik muguljuur, püramiidjas koerakäpp, soo-neiuvaip, madal unilook, lepa-kärbseseen, laululuik, merikotkas, nõmmelõoke, võõt-põõsalind, punaselg-õgija, sookurg.

Kaugatoma-Lõo maastikukaitseala eesmärk on Kaugatoma panga ja Lõo loopealse ehk alvari kaitse. Lõo alvar on Saaremaa suurim looala. Siin esineb erinevaid, sealhulgas haruldasi alvaritüüpe ning kasvab ka mitmeid haruldasi taime- ja samblikuliike. Kaitseala pangad on küll suhteliselt madalad, kuid oma rikkalike kivististe ja iseloomuliku kihistusega väga huvipakkuvad. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku nii linnu- kui loodusala.

Foto: Aas-karukell, L. Sepp

Foto: Tõmmu käpp, M. Sepp

Foto: Rannaniidi pank, L. Michelson

Foto: Lõo alvar, M. Sepp

Foto: Tagamõisa poolsaar, L. Michelson

Foto: Kesselaid, K. Paomees

Foto: Punaselg-õgija, V. Voolaid

KESSELAIU MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Muhu vald

Pindala: 178,1 ha

Kaitse all: 1938

Elupaigatüübid: rannikulõukad, esmased rannavallid, merele avatud pankrannad, rannaniidud, püsitaimestikuga kivirannad, lood (alvarid), kuivad niidud lubjarikkal mullal, liigirikkad madalsood, lubjakivipaljandid, vanad loodusmetsad.

Liigid: tui-tähtpea, tumepunane neuuvaip, kaunis kuldking, punane tolmpä, pruunikas pesajuur, rohekas käokeel, suur käopõll, merikotkas, punaselg-õgija, võõt-põõsalind.

Kesselaia teevad eriliseks haruldased ja teadusliku väärtusega aluspõhja kivimid, rannaastang, lookuusid ja poollooduslikud kooslused. Põhja- ja looderannikul paikneb 13 m kõrgune ja 800 m pikkune Kesse pank (Jaagarahu ja Jaani ladestu). See on murtud pealetungiva Litoriniimere poolt ning on osa Lääne-Eesti klintidest. Umbes kolmandik laiust on kaetud vana lookuusikuga, mis on Eesti väikesaartel haruldane ning milles esineb ka harv kuuse-pärna taimekooslus. Laialdaselt esineb saarel lookadastikke. Saare põhjaosas kasvab ka haruldane ussikuuseks nimetatav kuuse vorm.

KOIGI MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Laimjala, Põide ja Valjala vald

Pindala: 2359,2 ha

Kaitse all: 2005

Elupaigatüübid: kadastikud, huumustoitelised järved ja järvikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, niiskuslembesed kõrgrohusid, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud, puisniidud, rabad, rikutud, kuid taastumisjõulised rabad, siirde- ja õõtsiksood, liigirikkad madalsood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad, siirdesoo- ja rabametsad.

Liigid: harilik porss, lääne-mõõkrohi, laialehine neuuvaip, valge vesiroos, mustviies, väikekajakas, mudatilder, punajalg-tilder, mustsaba-vigle, sookurg, rooruik, hallpõsk-pütt, täpikhuik, roo-loorkull, kaljukotkas, merikotkas.

Koigi maastikukaitseala on moodustatud väärtuslike elupaikade, looduse ja maastiku mitmekesisuse ning haruldaste liikide kaitseks. Koigi raba on Lääne-Eesti saarestiku suurim soomassiiv. Raba koos järvedega on suur mageveehoidla, mis on oluline Ida-Saaremaa põhjaveekihtide toitja. Rabas asuvad 4 järve: Koigi-, Pikk-, Ümar- ja Naistejärv. Piirkond on tähtis linnustiku kaitse seisukohalt – kõrge toitelisusega Koigi järv on veelindude pesitsus- ja peatusala, raba ja madal-soo haudelinnustik on olulise kaitseväärtusega. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku nii linnu- kui loodusala.

Foto: Vaade Koigi rabale, M. Sepp

Foto: Lääne-mõõkrohi, M. Sepp

Foto: Panga pank, T. Kuuder

Foto: Odalätsi allikad, V. Voolaid

Foto: Punane tolmepea, M. Sepp

ODALÄTSI MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Kihelkonna vald

Pindala: 163,1 ha

Kaitse all: 1959

Elupaigatüübid: metsastunud luited, liivikud, jõed ja ojad, sinihelmikakooslused, allikad ja allikasood, vanad loodusemetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad, siirdesoo- ja rabametsad.

Liigid: roheline hiidkupar, jäik rihmsamblik, alpi võipätkas, harilik porss, oja-haneputk, aas-karukell, läänemõökrohi, kaunis kuldking, hall käpp, harilik käoraamat, väike käopõll, kuradi-sõrmkäpp, roomav öövilge, soo-neiuvaip, tumepunane neiuvaip, must narmik, õõnetuvi, nõmmelõoke, mustrahmn, hoburästas, männi-käbilind, jõesilm.

Odalätsi maastikukaitseala on kaitse alla võetud karstiallike, sealsete looduslike koosluste, elupaikade ja kaitstavate liikide hoidmiseks. Odalätsi luitestik koosneb kahest paralleelsest künkliku pinnamoega luiteahelikust. Pinnavormide suhteline kõrgus ulatub 10 m, mis Saaremaa üldiselt lauge pinnamoe puhul on tähelepanuväärne. Luidete lõunapoolse aheliku idaosa on kujundatud Kihelkonna maalinna vallideks. Allikate toiteala on Lääne-Saaremaa kõrgustikul Karujärve piirkonnas, kus esineb palju väikesi tõusuallikaid, mille summaarne vooluhulk ulatub kuni 200 l/s. Rahvajutu järgi trampis Vanapagan allikaaugud jõuetus vihas maasse, kui ta oli Suurelt Tõllult lüüa saanud. Seejuures nutnud ta oma oda taga: „Oda läts, oda läts!“. Kaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusalana.

PANGA MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Mustjala vald

Pindala: 26,4 ha

Kaitse all: 1959 üksikobjektina Panga pank, 1999 maastikukaitseala

Elupaigatüübid: esmased rannavallid, merele avatud pankrannad, kadastikud, lood (alvarid), vanad loodusemetsad.

Liigid: kõnttanukas, punane tolmepea, valge tolmepea, harilik käoraamat, kahelehine käo-keel, suur käopõll, tumepunane neiuvaip, räastapääsuke.

Panga maastikukaitseala põhieesmärgiks on Lääne-Eesti paekalda kõrgeima osa, Panga panga ning sealsete taimekoosluste kaitse. Panga pank on 2,7 km pikkune ja kuni 21,3 m kõrgune. Siin paljanduvad Jaagarahu ja Jaani lademed. Maastikukaitsealale annab suure väärtuse pangapealne vana loodusemets, mis on elupaigaks paljudele ohustatud liikidele. Panga peal asus ajalooline ohvrikoht ning praegusel kultuurrohumaal püha hiis.

Foto: Üügu pank, L. Michelson

Foto: Hall käpp, M. Sepp

ÜÜGU MAASTIKUKAITSEALA

Asukoht: Muhu vald

Pindala: 9,6 ha

Kaitse all: 1959 üksikobjektina Üügu pank, 1996 maastikukaitseala

Elupaigatüübid: rannaniidud, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, lood (alvarid), allikad ja allikasood, puiskarjamaad.

Liigid: mustpeasammal, müür-raunjalg, pruun raunjalg, paas-kolmissõnajalg, kärbesõis, tõmmu käpp, soohiilakas, kahkjaspunane sõrmkäpp, harilik käöraamat, rohekas käokeel, harilik muguljuur, tumepunane neiuvaip, soo-neiuvaip, laialehine neiuvaip, suur käopõll, hall käpp, müürkevadik, tui-tähtpea.

Üügu maastikukaitseala põhieesmärgiks on kaitsta Üügu panka, allikasood ja sealseid kaitsealuseid liike ning elupaiku. Umbes 450 m pikkune Üügu pank asub 150 m kaugusel rannajoonest ja kujutab endast Limneamere murrutusjärsakut. Järsakus paljanduvad Jaagarahu lademe Kesselaiu kihistiku dolomiidid. Panga kõrgus jalamilt on kuni 5,5 m. Üügu panga jalamilt voolab välja kaks langeallikat. Üügu maastikukaitseala kuulub ka rahvusvahelise tähtsusega Väinamere linnu- ja loodusala koosseisu.

Foto: Soo-neiuvaip, M. Sepp

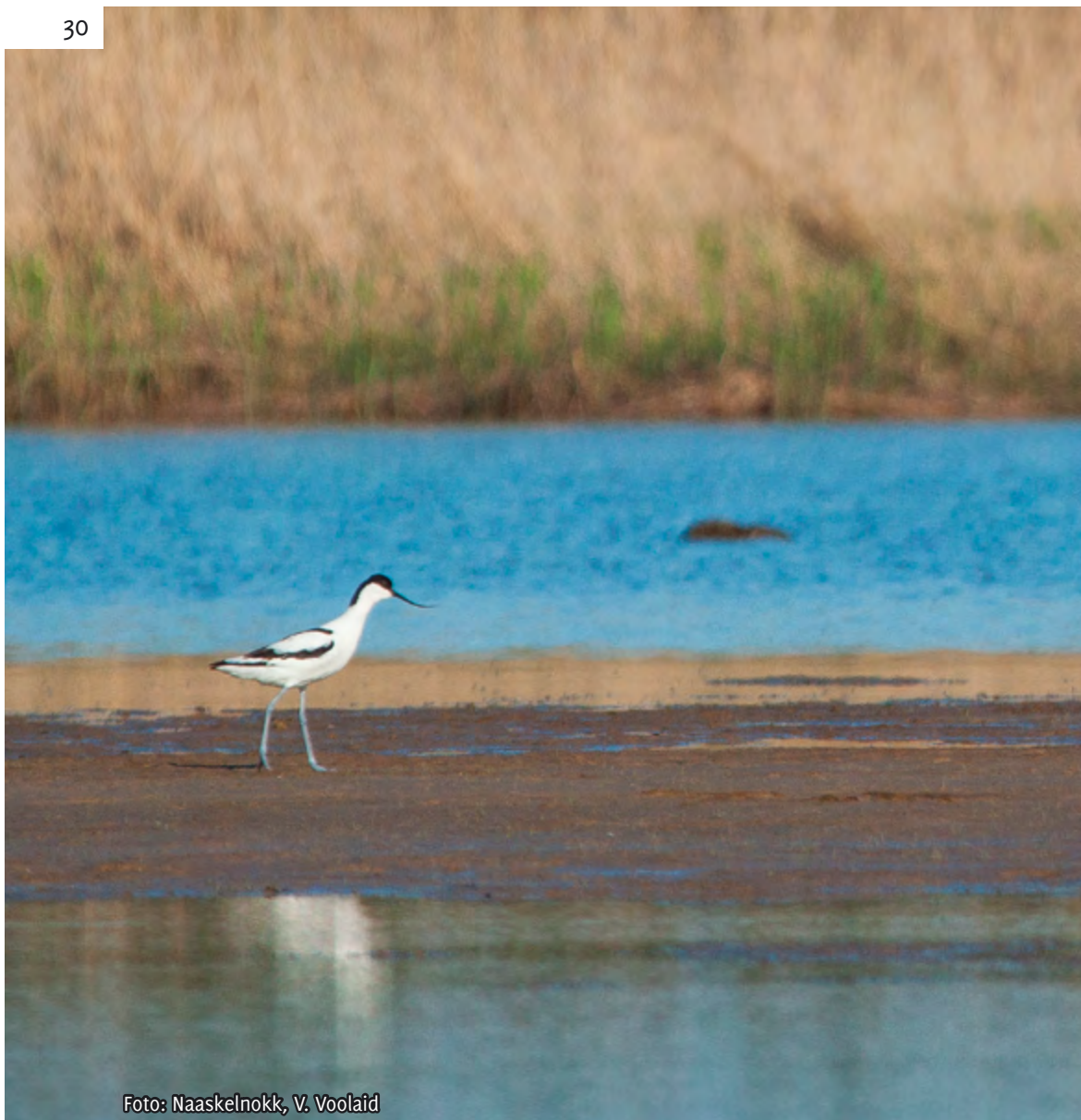

Foto: Naaskelnokk, V. Voolaid

HOIUALAD

Hoiualad on moodustatud elupaikade ja kasvukohtade kaitseks, kus on lubatud vaid selline tegevus, mis ei kahjusta liike ega kooslusi. Enamus hoiualasid kuulub Natura 2000 võrgustikku loodus- ja/või linnualadena. Linnualad on mõeldud Euroopas hävimisohus linnu- ja rändlinnuliikide elupaikade kaitseks, loodusladad taime- ja loomaliikide (v.a linnuliigid) ning ohustatud elupaigatüüpide hoiuks. Mõistagi ei saa linde muust loodusest eraldada ja nii kattuvad tegelikkuses linnu- ja loodusladad osaliselt või tervenisti. Kui hoiualade võrgustik koondab kõik selle, mis on oluline Euroopa Liidu kui terviku jaoks, siis meie kaitselad hõlmavad eeskätt seda, mis on oluline Eestile. Hoiualadeks on valitud vaid esinduslikumad piirkonnad. Oluline on välja valida iga liigi ja elupaigatüübi kaitseks niipalju alasid, et oleks tagatud nende säilimine ka järeltulevatele põlvetele. Saare maakonnas on hoiualasid 70.

KARALA-PILGUSE HOIUALA

Asukoht: Lümanda vald

Pindala: 2494,6 ha (maismaa 1144,7 ha, veeosa 1349,9 ha)

Kaitse all: 2006

Elupaigatüübid: rannikulõukad, esmased rannavallid, merele avatud pankrannad, väikesaared ning laiud, rannaniidud, püsitaimestuga liivarannad, valged luited (liikuvad rannikuluited), hallid luited (kinnistunud rannikuluited), kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, lood (alvarid), sinihilmikakooslused, lubjarikkad madalsood lääne-mõõkrohuga, liigirikkad madalsood, vanad loodumetsad.

Liigid: rand-seahernes, niidu-asparhernes, villane katkujuur, harilik muguljuur, kärbesõis, balti sõrmkäpp, harilik käoraamat, soo-neiuvaip, oja-haneputk, rand-soodahein, valge-põsk-lagle, merikotkas, sookurg, naaskelnokk, kassikakk, nõmmelõoke, vööt-põõsalind, punaselg-õgija.

Karala-Pilguse hoiuala on Vilsandi rahvusparki kõrval teine terviklik Lääne-Saaremaale iseloomulike mere- ja rannamaastike ala. Siin leidub looduslikke kui ka inimtegevusest kujundatud poollooduslikke kooslusi, mis on paljude kaitsealuste linnu- ja taimeliikide elupaik. Hoiuala kuulub Natura 2000 võrgustikku linnu- kui loodusala.

KARUJÄRVE HOIUALA

Asukoht: Kihelkonna ja Kärla vald

Pindala: 352,8 ha

Kaitse all: 2006

Elupaigatüübid: vähe- kuni kesktoitelised mõõdukalt kareda veega järved, soostuvad ja soo-lehtmetsad.

Liigid: valge vesiroos, harilik võldas, veelendlane, tiigilendlane, põhja-nahkhiir, jõevähk.

Karujärv eraldus merest umbes 8000 aastat tagasi, seega Saaremaa vanim järv. Väljavool toimub Kalja oja kaudu Kalja kurisusse. Karujärve kaldajoon on tugevasti liigendunud, kaldad enamasti liivased ja kruusased. Järves on 5 saart. Suurim sügavus on 6 m. Hoiuala kuulub Natura 2000 võrgustikku loodusala. Rahvamuistendi järgi saanud Karujärv oma nime sellest, et siin tülitsevad 7 karu. Nende lahutamiseks lasknud Jumal nii kõvasti vihma sadada, et tekkinud järv. Karud läinud ära, igaüks ise suunas, mistõttu järv on seitsmesopiline.

Foto: Niidu-asparhernes, M. Sepp

Foto: Valge vesiroos, M. Sepp

Foto: Karala-Pilguse hoiuala, M. Sepp

Foto: Vaade Väikesele väinale, L. Michelson

Foto: Suurkoovitajad, V. Voolaid

VÄIKESE VÄINA HOIUALA

Asukoht: Orissaare, Muhu ja Põide vald

Pindala: 16 643,3 ha (maismaa 2815,3 ha, veeosa 13 828 ha)

Kaitse all: 2006

Elupaigatüübid: rannikulõukad, laiad madalad lahed, esmased rannavallid, merele avatud pankrannad, väikesaared ja laiud, rannaniidud, kadastikud, kuivad niidud lubjarikkal mullal, liigirikkad niidud lubjavaesel mullal, lood (alvarid), puisniidud, lubjarikkad madalood lääne-mõõkrohuga, liigirikkad madalood, puiskarjamaad, vanad loodus- ja laialehised metsad.

Liigid: randtarn, kärbesõis, emaputk, väikeluik, laululuik, hallhani, valgepõsk-lagle, niidurüdi, mustsaba-vigle, suurkoovitaja, võõt-põõsalind, punaselg-õgija, hallhüljes, viigerhüljes, tiirud, kajakad.

Väikesse väina hoiuala eesmärk on sealsete elupaikade ja linnustiku kaitse. Väike väin on osa Väinamerest. Lahe laius on 2-4 km ja sügavus enamasti alla 3 m. Väikeses väinas paikneb umbes 15 suuremat saart ning laidu. Väina jagab kaheks 1896. aastal valminud Muhu saart Saaremaaga ühendav tamm. Ajalooliselt on mereäärseid alasid kasutatud peamiselt karjatamiseks ja roolõikuseks. Piirkond on üle-euroopaliselt oluline rändepeatuskoht veelindudele.

Foto: Põhja-nahkhiir, T. Tõrv

KAITSEALUSED PARGID

Pargid sarnanevad poollooduslike kooslustega, mis ilma inimese järjepideva tegevuseta hääbuvad. Ajaloolised pargid on kujunenud enamasti mõisahoonete ümber, kuid on ka parke, mis on rajatud linnades vanade kindlustuste peale, talude või kirikute juurde. Kaitsealuseid parke, puistuid ja arboreetume on Saare maakonnas 17.

KURESSAARE LOSSIPARK

Asukoht: Kuressaare linn

Pindala: 6,3 ha

Kaitse all: 1959

Liigid: lumi-nuisamblik, võrk-nuisamblik, müür-nokksammal, kadakatarjak, suitsupääsuke, koldvint, suurvidevlane, põhja-nahkhiir, pargi-nahkhiir, veelendlane, tiigilendlane, kääbus-nahkhiir.

Pargi vanima osa rajamist alustati 1861. Vabakujuline park on liigirikas ja kauni maastikuga, mida ilmestavad põlised alleed. Pargi liigirikkust võib pidada suureks, siin kasvab 69 puittaimeliiki, millest 18 on kodumaised. Haruldused on harilik pöök, punaselehine harilik pöök '*Atropunicea*', amuuri korgipuu, läiklehine pärn, põldvaher, ida-jugapuu ja harilik jugapuu. 2002. a alustati Kuressaare linna algatusel lossiparki Riigipeade Pargi hiie rajamist, kuhu linna külastavad riigipead istutavad soovi korral tamme.

MIHKEL RANNA DENDRAARIUM

Asukoht: Põide vald, Neemi küla

Pindala: 1 ha

Kaitse all: 1959

Külasepp Mihhail (Mihkel) Rand alustas Neemi küla lõunaservale dendraariumi rajamist 1925. aastal. Dendraariumis on palju haruldasi puid. Saaremaad sümboliseerivate väikeste püramiidjate kadakate, jugapuude ning luuderohu kõrval on siin rohkesti võõrpuuliike: kaukaasia nulg, valge ja must mooruspuu, amuuri korgipuu, hõlmikpuu, pigimänd, korknulg, hiibapuu, hiigelelupuu, kreeka päklikpuu, sulgjas stafülea, tore trompetipuu ja kolmikleheline humalapuu.

Foto: Väike-kirjurähn, T. Valker

MÕNTU PARK

Asukoht: Torgu vald, Mõntu küla

Pindala: 8,6 ha

Kaitse all: 1959

Liigid: müürkevadik, kare jürilill, nurmlauk, vaheline lõokannus, väikeseõiene hiirehermes, rohekas käokeel, kahelehine käokeel, laialehine neiuvaip, hall käpp.

Mõntu park on Saare maakonna kõige liigirikam, jäädes looduskaitsealuste parkide seas Kuressaare lossipargi järel teisele kohale. Siin on Saaremaa vanim ja suurim euroopa nulu kasvupaik. Juba enne sõda teati siinset kreeka päklikpuud, mis Lääne-Euroopa puuviljakasvatavate arvates oli Euroopa põhjapoolsetele piirkondadele sobivate talvekindlate sortide aretuse väärtuslik lähtevorm. Haruldaste puude kõrval on park kasvukohaks pärnadele, tammedele, sangleppadele ja pooppuudele. Põõsastest on esindatud sired, ebajasmiiin, lumemari, hõbepaju ja viirpuu.

PÄDASTE PARK

Asukoht: Muhu vald, Pädaste küla

Pindala: 14 ha

Kaitse all: 1959

Liigid: lumi-nuisamblik, kaunis kuldking, laialehine neiuvaip, kahelehine käokeel, kahkjaspunane sõrmkäpp, suitsupääsuke, väike-kirjurähn, põhja-nahkhiir.

Pädaste park ja rannajoon on hästi tuntud mitmekesiste eluvormide ning liigirohkuse poolest. Pargi praegune kujundus pärineb 1875. aastast. Pargi väärtusteks on kaks hariliku elupuud, kolm ameerika pärna, üks harilik pöök ja hõbepappel.

ÜKSIKOBJEKTID

Paljud tähelepanuväärsed loodusobjektid – puud, allikad, rändrahnud, astangud ja muud huvitavad pinnavormid – asuvad väljaspool kaitstavaid alasid. Neil võib olla oluline teaduslik, esteetiline või ajaloolis-kultuuriline väärtus. Selliseid loodusobjekte kaitstakse looduse üksikobjektidena. Kaitstavate üksikobjektidena on Saare maakonnas kaitse alla võetud kõige rohkem põlispuid, seejärel rändrahned. Maastiku üksikelementidena on kaitse all veel Maopera kiviraun, Laugu astang ja Pühatu allikas.

PÕLISPUUD

Saare maakonnas on kaitse all 57 põlispuud, kuid nimekirja täpsustatakse pidevalt, lisatakse uusi objekte ja kustutatakse hävinuid. Kõige rohkem on kaitse all tammesid.

Saare maakonnas kasvavad ka Eesti rekordpuud:

- Täri pärn on Eesti vanim ja jämedaim harilik pärn, vanus u 400 aastat.
- Sepise jugapuu on Eesti jämedaim ja kõrgeim.

Saare maakonna põlispuud. Nimekirjast on välja jäetud teadaolevalt hävinud põlispuud. Ümbermõõt Ü (cm), kõrgus H (m)

Nimetus	Asukoht	Kaitse alla võetud	Mõõtmed
Alliku tammed	Kaarma vald, Viira küla	1959	Puu I Ü=324, H=16; Puu II Ü=308, H=15
Asuküla tamm	Kaarma vald, Nõmme küla	1959	Ü=457 H=22
Harilik robiinia	Kuressaare linn	1964	Ü=91 H=11
Harilik robiinia	Kuressaare linn	1976	Ü=116 H=13
Harilik robiinia (3 puud)	Kuressaare linn	1964	Puu I Ü=179, H=12 Puu II Ü=129, H=11 Puu III Ü=124, H=11
Kaali tamm	Pihtla vald, Salavere küla	1959	Ü=489 H=20
Kopli jalakas; Künnapuu	Orissaare vald, Kavandi küla	1959	Ü=530 H=13
Kreeka pähklipuu 2 vana puu võrset	Kuressaare linn	1964	Ü= 30 H= 7
Kuralase tamm	Kihelkonna vald, Metsaküla küla	1965	Ü=325 H=13
Kägi-Jaani tamm; Käägijaani tamm	Orissaare vald, Kavandi küla	1937	Ü=685 H=9
Kõiguste pärn	Laimjala vald, Kõiguste küla	1965	Ü=368 H=20
Laugu jalakas; künnapuu	Leisi vald, Laugu küla	1960	Ü=547 H=21
Lepna pappel	Valjala vald, Rõõsa küla	1970	Ü=417 H=22
Metsküla tamm (kaheharuline)	Leisi vald, Metsküla küla	1959	Ü=640 H=22
Must mänd	Kuressaare linn	1964	Ü=178 H=13

Mustjala valge mänd	Mustjala vald, Silla küla	1970	Ü=172 H=21
Nonni mänd	Kihelkonna vald, Pidula küla	1965	Ü=282 H=10
Nõlvaku tamm	Orissaare vald, Põripõllu küla	1974	Ü=462 H=22
Oidika kadakas	Orissaare vald, Hindu küla	1937	Ü=168 H=9
Pidula tamm	Kihelkonna vald, Kõõru küla	1959	Ü=447 H=19
Pihtla punalehine pöök	Pihtla vald, Pihtla küla	1970	Ü=225 H=19
Pihtla tamm	Pihtla vald, Pihtla küla	1970	Ü=345 H=23
Pilguse metsõunapuu	Lümanda vald, Jõgela küla	1960	Ü=176 H=9
Põldetaguse tamm	Orissaare vald, Väike-Pahila küla	1965	Ü=402 H=14
Põndi kask	Laimjala vald, Asva küla	1959	Ü=238 H=21
Raagi mänd	Muhu vald, Liiva küla	1965	Ü=288 H=15
Raugu tamm	Orissaare vald, Raugu küla	1937	Ü=473 H=15
Roosu tamm	Valjala vald, Kungla küla	1959	Ü=434 H=19
Rämmi tamm	Orissaare vald, Rannaküla küla	1965	Ü=325 H=13
Sassi tamm	Kärja vald, Paiküla küla	1959	Ü=615 H=16
Sepise jugapuu	Kihelkonna vald, Sepise küla	1959	Ü=104 H=12
Sõoja mänd	Lümanda vald, Koimla küla	1960	Ü=322 H=23
Tammevälja tamm; Ohvritamm	Valjala vald, Vanalõve küla	1959	Ü=404 H=17
Tuiu haab	Kärja vald, Kandla küla	1970	Ü=530 H=30
Tumala tammed (3)	Orissaare vald, Ariste küla	1959	Puu I Ü=314, H=18 Puu II Ü=307, H=14 Puu III Ü=282, H=23
Täri pärn	Mustjala vald, Liiküla küla	1959	Ü=666 H=12
Tõlluste tamm	Pihtla vald, Tõlluste küla	1959	Ü=484 H=20
Uuetoa kadakas	Orissaare vald, Hindu küla	1937	Ü=89 H=7
Veske pärn	Leisi vald, Veske küla	1965	Ü=530 H=24
Veske saar	Valjala vald, Rannaküla küla	1959	Ü=343 H=23
Õunapuu tamm; Õunapuu põline tamm	Kaarma vald, Põlluküla küla	1959	Ü=435 H=15

Foto: Kuressaare lossipargi allee, L. Michelson

Foto: Põlguse metsõunapuu, M. Sepp

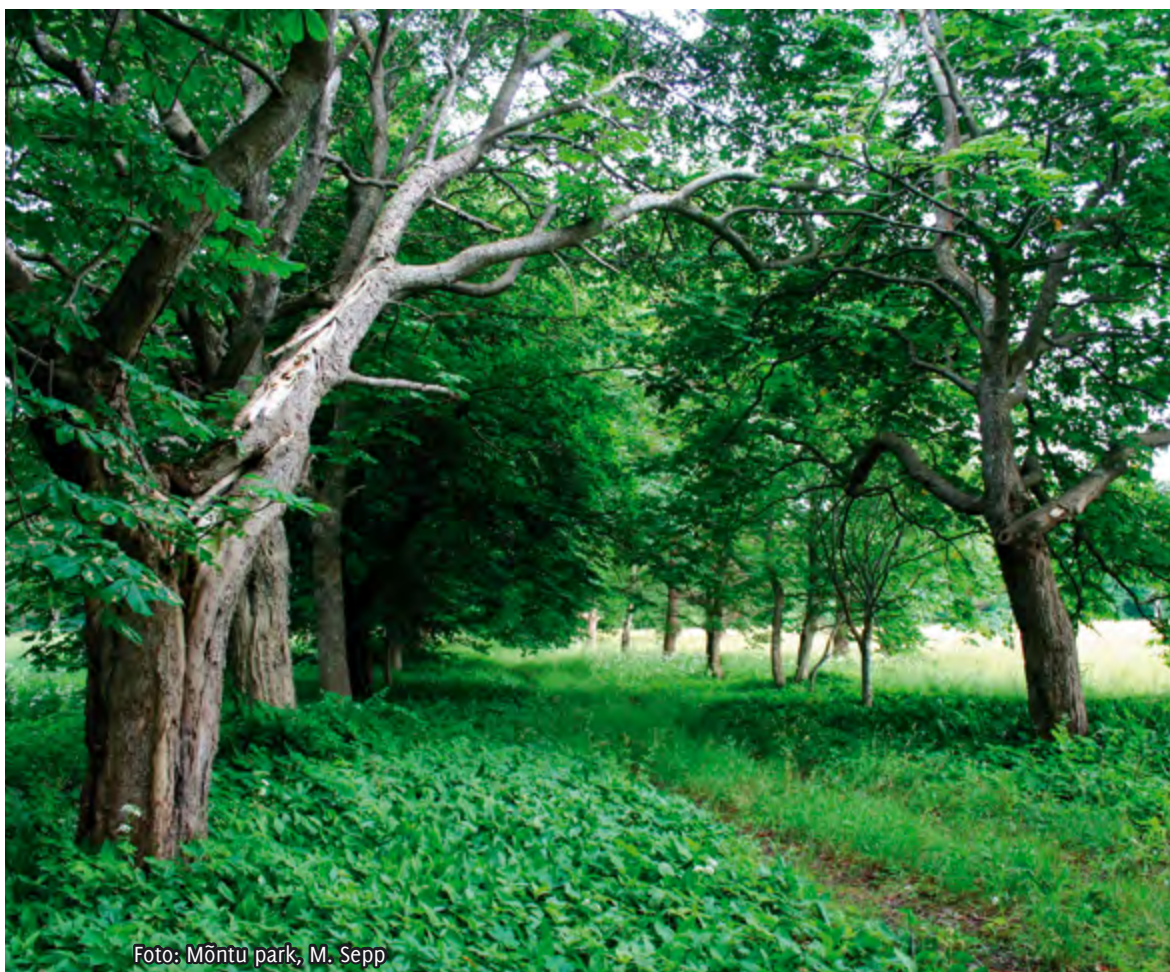

Foto: Mõntu park, M. Sepp

RÄNDRAHNUD

Rändrahnud on suured, üle meetrise läbimõõduga kivid, mida mandrijää on siia kandnud. Skandinaavia mägiadelt liikuma hakanud jäämass tõi endaga kaasa suuri tükke sealset kaljupinnasest, jää sulades jäid need meile maha.

Maakonnas on kaitsealuseid rändrahne 22. Suurimad asuvad Abruکا lähedal Vahase saarel. Vahase saare I hiidrahn kuulub Eesti 20 suurima rändrahnu hulka.

Saare maakonna rändrahnud:

Nimetus	Asukoht	Kaitse alla võetud	Ümbermõõt (m)
Aavakivi; Kõrkvere hiidrahn	Põide vald, Kõrkvere küla	1937	26,5
Abruکا metsavahi rändrahn	Kaarma vald, Abruکا küla	1937	9,43
Abruکا saare I suurkivi	Kaarma vald, Abruکا küla	1937	22,4
Abruکا saare II suurkivi	Kaarma vald, Abruکا küla	1937	17,8
Hiiukivi; Hieekivi	Valjala vald, Väkra küla	1959	16
Hookivi e. Hobusekivi; Ookivi	Kaarma vald, Parila küla	1937	13,8
Kaarekivi	Kihelkonna vald, Varkja küla	1938	17,2
Kiratsi rändrahn; Kiratsi ristikivi	Kaarma vald, Kiratsi küla	1940	12,2
Koogila kivi	Laimjala vald, Viltina küla	1959	21
Liiva rändrahn	Orissaare vald, Liiva küla	1965	19,7
Pireti kivi e. Silla suurkivi	Laimjala vald, Kõiguste küla	1939	17,9
Ratsikivi; Raudsikivi; Rautsi kivi	Orissaare vald, Suur-Pahila küla	1937	22
Rändrahn "Päästekivi"	Kihelkonna vald, Varkja küla	1938	11,4
Sauemäe kivi; Saumäe kivi	Torgu vald, Ohessaare küla	1970	21
Sepa suurkivi; Riksu rahn; Laste liukivi	Salme vald, Lahetaguse küla	1938	14
Suur-Tõlli kerisekivi; Suure Tõllu kerisekivi; Raka kivi	Kihelkonna vald, Kõõru küla	1959	19
Tõllukivi	Lümanda vald, Kulli küla	1937	20
Türiseniidi kivi	Mustjala vald, Võhma küla	1937	21,2
Vahase saare I hiidrahn	Kaarma vald, Abruکا küla	1937	30,3
Vahase saare II hiidrahn	Kaarma vald, Abruکا küla	1937	29
Võlla rändrahn	Muhu vald, Võlla küla	1959	18,5
Võlupe rändrahn	Leisi vald, Mujaste küla	1959	20

Foto: Vahase saare I hiidrahn, M. Sepp

Rändrahnud on andnud alust paljudele pärimustele:

OOKIVI EHK HOBUSEKIVI

Hobuseks muundunud Vanapagan tahtnud röövida neidu, Suur Tõll tulnud aga neiule appi ja lõõnud hobusel pea mõõgaga maha. Nii seisabki see peata hobune kivi kujul maantee ääres.

SUURE TÕLLU KERISEKIVI

Tõll olnud suur puhtusearmastaja. Selleks tuli tal aga saun ehitada. Kerisekivide kohalekandmine jäi naise hooleks. Korjaski siis Piret kogu Saaremaalt sobilikke kive ja kandis need põlles kokku. Vahel aga sattus Pireti põlle ka mõni pisut suurevõitu kivi. Põllepaelad lihtsalt ei pidanud nende koormate raskusele vastu. Nii nad katkesid ja kivi pudenes maha. Nii ta siia metsa alla vedelema jäigi.

Foto: Sööja määnd, M. Sepp

Foto: Suure Tõllu kerisekivi, M. Sepp

Foto: Võlupe rändrahn, K. Paomees

Foto: Sõõrsilmik, M. Sepp

MÄRKMED

